

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

GREEN ECONOMY AND DEVELOPMENT

Social, Economic, Technological, Scientific and Popular Science Journal

2026-YIL / IYUL / 7-SON,
II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyul.
II-qism*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukariyeva Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

GERMANIYA VA XITOIY TAJRIBASI ASOSIDA O'ZBEKISTONNING YASHIL EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI.....	12
To'xliyeva Gulrux Dovron qizi	
Djurayeva Rano Abdullayevna	
TASHKILOT MUVAFFAQIYATIDA XODIMLARNI BOSHQARISH VA KUCHLI JAMOANING O'RNI	24
Abdullayeva Dinora Abduali qizi	
YASHIL ISH O'RINLARINING IQTISODIY AHAMIYATI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA SOHASIDA YASHIL ISH O'RINLARI TASHKIL ETISH ISTIQBOLLARI	28
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Atoyev Navro'zbek Rinatovich	
YO'L XO'JALIGI SOHASINI MOLIYALASHTIRISH HAMDA YO'L AKTIVLARINI BOSHQARISHDA XALQARO TAJRIBA	35
Shikirov Feruz Boxodirovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INVESTITSİYALASH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNI QIYOSIY TAHLILI	39
Jo'rayeva Moxinur Axmadjon qizi	
HUDUDLARNING QIYOSIY USTUNLIK LARI ASOSIDA YUQORI DAROMADLI ISH O'RINLARINI YARATISH: "HUDUD-IXTISOSLASHUV-KASB-ISB BERUVCHI-DAROMAD" MODEL I	49
Abdumukhtarov Anvarjon Akramjonovich	
QURILISH XIZMATLARI KO'RSATUVCHI KORXONALARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI SHAKLLANTIRISH SSENARIYLARI	55
Mamadiyev Ahmad Ulashovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING SOLIQ-BYUDJET MEXANIZMLARI	62
Shokirova Dildora Shoyim qizi	
O'ZBEKISTONDA AVTOMOBIL YO'LLARI TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA YO'L QURILISHI XIZMAT KO'RSATISHINI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI TAHLILI	66
Qurbonov Sharofiddin Xurramovich	
ONLAYN VA SKORING TIZIM LARI ORQALI BERILADIGAN TEZKOR KREDITLARNI SUG'URTALASHDAGI YANGI TENDENSIYALAR	73
Yusupov Ruslan Muxtarovich	
ASSESSMENT MODEL FOR THE EFFECTIVENESS OF PUBLIC SERVICE TRANSFORMATION IN THE DIGITAL ECONOMY	81
An Kwangmin	
BIRLIK DOIRADA ANALITIK FUNKSIYALAR UCHUN YUQORI TARTIBLI DIFFERENSIAL SUBKOORDINATSIYA VA SUPERORDINATSIYA XOSSALARI	87
Jabborov Nasridin Mirzoodilovich	
Sadullayeva Gulasal Ulug'bek qizi	
SOLID PROPELLANT COMPOSITION AND ITS EFFECT ON THE LAUNCH PERFORMANCE OF MODEL ROCKETS	93
Karimov Mustafo Aminboevich	
Berdiyev Usmon Tolib o'g'li	
BANKLAR ORQALI KORXONALARNING INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: O'ZBEKISTON TAJRIBASI	97
Gafurova Dilshoda Farxotovna	

ANALYSIS OF INVESTMENT ATTRACTION PRACTICES ACROSS ECONOMIC SECTORS	102
Tolqin Imomqulov	
Ulugbek Turaqulov	
INNOVATION MECHANISMS ASOSIDA O'ZBEKISTONDA MIGRATSIYA JARAYONLARINI SAMARALI BOSHQARISH	105
Yoqubjon Toxirov	
O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA TARKIBIY TAHLILI	109
Muxtarov Botir Abdusattarovich	
СТРУКТУРА ФОРМИРОВАНИЯ СТОИМОСТИ В ТЕКСТИЛЬНОЙ И ШВЕЙНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УЗБЕКИСТАНА: СДВИГ ЭКСПОРТНОЙ СТРУКТУРЫ ОТ ПРЯЖИ К ГОТОВОЙ ПРОДУКЦИИ	114
Муниса Турдибаева	
OILAVIY KORXONALARNI BOSHQARISHDA ULARNING IQTISODIY MEKANIZMIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARDAN FOYDALANISH TAHLILI	124
Sultonov Bobirmirzo Mavlonjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARINI ISHLAB CHIQUVCHI KORXONALARDA ISHLAB CHIQUV HAJMINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	133
Toshpulatov Asronbek Mutalibovich	
KICHIK BIZNES SOHASIGA INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING XORIJIY TAJRIBASI	139
Bolliyev Shamsiddin Tursunmamatovich	
O'QUV MARKAZLARI MISOLIDA ZAMONAVIY VA AN'ANAVIY MARKETINGNING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	143
Dilshodjon Khikmatov	
РОЛЬ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ФАКТОРА В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ФИНАНСОВ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ НАСЕЛЕНИЯ	151
Тожионов Жавохир Алимджанович	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	157
Dadaboyeva Marg'uba Mamasoliyevna	
HUDUDIY SANOAT RIVOJI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING INSTITUTSIONAL VA IQTISODIY VOSITALARI HAMDA KORXONA MEKANIZMINI BAHOLASH USLUBIYOTI	164
Yusupova Nigina Djurayevna	
O'ZBEKISTONDA BOJXONA TO'LOVLARINING DAVLAT BUDJETI DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI FISKAL AHAMIYATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	169
Fayzullayev Farrux Sharofovich	
АНАЛИЗ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА УЧАСТИЯ БАНКОВ В ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО АДАПТАЦИИ В НАЦИОНАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА	178
Юлдашева Шохсанам Дилмуродовна	
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ УПРАВЛЕНИЯ В ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ ЛОГИСТИКЕ (SMART LOGISTICS)	182
Мурадов Бахром Акрамжанович	
Машарипов Масуд Нуможонович	
ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ СТАНДАРТЫ КАК ДРАЙВЕР ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО ТРАНСФЕРА: ВЛИЯНИЕ НА ЭКСПОРТНУЮ ПОЛИТИКУ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН	187
Тураева Сурия Тельмановна	
Мерзайтова Хилола Наби кизи	
TURIZM SALONIYATINI RIVOJLANTIRISHDA BOJXONA XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI	198
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	

TIJORAT BANKLARIDA RISKKA YO'NALTIRILGAN ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISHNING XALQARO STANDARTLAR BILAN INTEGRATSIYALASHGAN ALGORITMI	203
Narziyev Xayotjon Azamatovich	
MOLIYAVIY INVESTITSIYALARNING QADRSIZLANISHINI KUTILAYOTGAN KREDIT ZARARLARI (ECL) MODEL ASOSIDA HISOBGA OLIH METODIKASI	210
Jumamurodov To'libay Yeldashbayevich	
UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR QADRSIZLANISHIDAN KO'RILGAN ZARARLARNI TAN OLIH, TAQSIMLASH VA QAYTA TIKLASH OPERATSIYALARINING HISOB TA'MINOTINI TAKOMILLASHTIRISH	216
Fayzullayev Begzod Baxtiyor o'g'li	
YENGIL SANOAT KORXONALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING OPTIMAL MODEL VA FAOLIYATI SIFATINI BAHOLASH TIZIMI	222
Tojiyeva Shahlo Mahmatmurodovna	
DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATIDA «XAVF TAHLILI» TUSHUNCHASINING IQTISODIY MOHIYATI VA XAVFLARNI KOMPLEKS TASNIFLASH.....	229
G'ayimov Abdumalik Norbekovich	
DAVLAT XARIDLARI AUDITIDA MUHIMLIKNI (MATERIALLIKNI) ANIQLASH USLUBI.....	235
Rajabov Shuxrat Ismayilovich	
DAVLAT SEKTORI ICHKI AUDITIDA MUHIMLIK VA RISK DARAJALARINI ANIQLASH JARAYONLARINI RAQAMLASHTIRISH: BIG DATA VA MASHINAVIY O'RGANISHGA ASOSLANGAN IT-AUDIT PLATFORMASI KONSEPSIYASI.....	241
Ismatillayev Baypo'lat Xushvaqtovich	
ICHKI AUDITNING GLOBAL STANDARTLARI TALABLARINI TIJORAT BANKLARI AMALIYOTIGA JORIY ETISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	249
Ismailov Azizbek Madaminovich	
AHOLI REAL DAROMADLARINI OSHIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISH MEXANIZMLARI.....	258
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
SUG'URTA TASHKILOTLARIDA SUG'URTA ISHINI YURITISH XARAJATLARI: TAHLIL VA ANALITIK HISOBNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	265
Murodov Habibullo Qodir o'g'li	
NUKUS SHAHRI MISOLIDA MAHALLALARNING DEMOGRAFIK SIG'IMI ASOSIDA LOKAL XIZMAT KO'RSATISH OBYEKTLARINI NORMATIV LOYIHALASHTIRISHNING IQTISODIY ASOSLARI.....	273
Bauetdinov Berdaq Zinatdin o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INSTITUTSIONAL MUSTAQILLIGI VA TASHKILY SAMARADORLIGI O'RTASIDAGI BOG'LIQLIK.....	278
Berdiyev Sunnatullo Alikulovich	
IKTISODIY O'SISH VA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL FISKAL SIYOSATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIY TAJRIBASI	283
Madaminova Maftuna Baxtiyor qizi	
DAVLAT BUDJETIDA SOLIQ TUSHUMLARI O'ZGARISHINING EKONOMETRIK TADQIQOTI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA).....	288
Suvanova Muxlisa Umar qizi	
ENERGETIKA RESURLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNING IKTISODIY-MATEMATIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	292
Masharipov Aziz Axmadjanovich	
ENERGETIKA INFRATUZILMASI RIVOJLANISHINING HUDUD IKTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI EKONOMETRIK BAHOLASH.....	297
Sadullayev Axmadjon Ikrom o'g'li	

TOVAR YETKAZIB BERISH ZANJIRINI BOJXONA NAZORATI MAQSADLARIDA BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	303
Kilichov Nazar Bafojevich	
Ergashev Qobiljon Ernazarovich	
VINOCHILIK SANOATI KORXONALARIDA MOLIYAVIY HISOBOT AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	310
Botirov Lazizbek Botirovich	
KATTA MA'LUMOTLAR ASOSIDA TURISTIK XIZMATLARGA BO'LGAN TALABNI PROGNOZLASHNING IQTISODIY-MATEMATIK MODELINI ISHLAB CHIQISH	314
Temirov Elyor Iskandarovich	
TIJORAT BANKLARIDA DEPOZIT BAZASI SAMARADORLIGINING IQTISODIY MOHIYATI.....	322
Marpatov Shavkat Mavlonxonovich	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA AJRATILAYOTGAN BANK KREDITLARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	328
Alijonov Ilyosbek Alijonovich	
THE ECONOMIC CHARACTERISTICS OF NON-PERFORMING LOANS AND THEIR IMPLICATIONS FOR BANK OPERATIONAL EFFICIENCY	334
Rustamov Jonibek Ravshanbek o'g'li	
IQTISODIY TARMOQLAR RIVOJIDA TIJORAT BANKLARINING INVESTITSION KREDITLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	341
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
TASHQI SAVDONI BOZOR NAZARIYASI ASOSIDA MINTAQANING BARQAROR RIVOJLANISH OMILLARI	346
Dilnoza Ochilova Ismoil qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNING SINERGIK SAMARALARINI BAHOLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	351
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
LOGISTIK TERMINALLAR FAOLIYATINI EKSPERT BAHOLASH USULI ASOSIDA TADQIQ ETISH.....	357
Zohidov Muhriddin G'ofurjon o'g'li	
Jumayev Sherzod Bahrom o'g'li	
SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA XIZMATLAR SOHASINING IJTIMOIIQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA HUDUDIIY TAFOVUTLAR DARAJASI.....	367
Boboqulov Sanjar Baxronkulovich	
Sherzodova Diyora Sherzod qizi	
QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIIQTISODIY OMILLARNING AHOLI FAROVONLIGIGA TA'SIRINI STATISTIK BAHOLASH	373
Maxmatqulova Hikoyat G'iyosiddin qizi	
DIGITAL NOMADS AND THE CHANGING FACE OF GLOBAL TOURISM	379
Sirojiddinova Shahrizoda Davronovna	
O'ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI BANK XIZMATLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI.....	385
Sharipov Tohir Miraximovich	
URGANCH JAMOAT TRANSPORTI YO'NALISHLARINING MURAKKABLIK DARAJASINI BAHOLASH USLUBI	390
Abdullayeva Shahzodaxon Fazliddin qizi	
AUDIT O'TKAZISH USLUBIYOTINI KORXONANI HAYOTIIY AYLANISH BOSQICHLARI TAHLILI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH: USLUBNING MOHIYATI	395
Muydinov Erkin Djamaldinovich	

HUDUDLARNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISHDA KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISHNING AHAMIYATI	399
Raximov Jo'rabek Raximovich	
MINTAQQA IQTISODIYOTINI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	405
Mahmatrayimov Shahzod	
HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH JARAYONLARIDA RAHBAR KADRLAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	410
Bekchanov Davron Masharipovich	
O'ZBEKISTON TASHQI SIYOSATIDA KO'P VEKTORLILIK: XITOIY, ROSSIYA VA G'ARB O'RTASIDA MUVOZANATNI TA'MINLASH STRATEGIYASI	419
Omonova Maxliyo	
Haydarova Malika	
QISHLOQ XO'JALIGIDA INNOVATSIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	423
Djalalova Durdona Dilshodbekovna	
QURILISHDAGI IQTISODIY TEJAMKORLIK ASOSIDA LEGO G'ISHT MATERIALLARINI TAHLIL QILISH	427
Askarov Xasanjon	
RIVOJLANGAN DAVLATLARDA YER VA SUV RESURSLARINI INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARISH TAJRIBASI	432
Matkarimov Mansur	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING INNOVATSION RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI.....	439
Madrakhimov Kakhramon	
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE GLOBAL LABOR MARKET.....	445
Rahmatova Nargizaxon A'zamxonovna	
Xamrayeva Sevinch Ikromjonovna	
ROBOTLASHTIRISHNING MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI: ISH O'RINLARINING QISQARISHI YOKI YANGI KASBLAR TRANSFORMATSIYASI.....	451
Usmonov Farrux Furqatovich	
Azimov Mirsaid Salimovich	
TASHQI IQTISODIY FAOLIYATDA NOTARIF CHORALARNI QO'LLASHDA XAVFNI BOSHQARISH TIZIMINING O'RNI VA AHAMIYATI.....	456
Muzaffarov Azimjon Ashraf o'g'li	
EXAMINING LEADERSHIP DIFFERENCES BETWEEN FEMALE AND MALE MANAGERS.....	460
Dilafruz Kuchkorova	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI AKTIVLAR HISOBINI MHXS (MOLIYAVIY HISOBNING XALQARO STANDARTI) TALABLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	468
Abdimurodov Baxrom Ochilovich	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	473
Abdukarimova Muslima Abduaziz qizi	
HUDUDLARDA TURIZMNI IMMERSIV TAJRIBALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	477
Kasimova Yulduz Baxtiyorovna	
DAVLAT TIBBIY SUG'URTASIDA STRATEGIK XARID: PASSIV MOLIYALASHTIRISHDAN STRATEGIK XARIDGA O'TISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	485
Kilichev Fazliddin Usmanovich	
ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА В РЕГИОНАХ УЗБЕКИСТАНА	493
Шадманова Мадинахон Омонулла кизи	

ОТ УПРАВЛЕНИЯ МЕРОПРИЯТИЯМИ К УПРАВЛЕНИЮ ЧЕЛОВЕЧЕСКИМ КАПИТАЛОМ: DATA-INFORMED МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УНИВЕРСИТЕТАХ УЗБЕКИСТАНА.....	501
Сабилов Алишер Саибович	
ИЗУЧЕНИЕ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ И КОНТРОЛЯ В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЕТА В ООО «SATURN METAL»	509
Мусаева Шоира Азимовна	
О'ZBEKISTON IQLIM SHAROITIDA DONADOR O'G'ITLARDAN SAMARALI FOYDALANISH ORQALI QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH	518
Boltayev Baxriddin	
О'ZBEKISTON SHAROITIDA ZAMONAVIY TURIZM TALABLARIGA MOS TURISTIK RESURSLAR SALOHİYATI	525
Suyunov Alijon	
BOSHQARUV MEXANIZMLARING RAQOBAT STRATEGIYASI BILAN O'ZARO BOG'LIQLIGI	530
Islomov Shuhrat Ma'rufjonovich	
Nabiyeva Zumrad Zafarovna	
CRM TIZIMINING NAZARIY-ASOSIY TAMOIYILLARI VA ULGURJI SAVDODA ROLI	536
Islomov Shuhrat Marufjonovich	
Raimova Diyora Botirovna	
INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF THE TRANSFORMATIONAL MODEL OF THE DIGITAL ECONOMY UNDER GLOBALIZATION	541
Abruyeva Xilola Sherbekovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATIGA RAHBAR KADRLAR TAYYORLASHDA MENTORLIK TIZIMINI JORIY ETISH SAMARADORLIGI	551
Xurshida Maxmadaminova	
EKOLOGIK INNOVATSIYALAR ORQALI BIOIQTISODIYOT TIZIMINI RIVOJLANTIRISH	556
Odiljonov Turopton Erkinjon o'g'li	
AGRAR SEKTORDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI SAMARADORLIGIGA HUDUDIIY OPTIMALLASHTIRISH YONDASHUVI	560
Qurbonov Alisher Boboqulovich	
TABIIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION TASHKILIYIQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQRISH.....	568
Umarova Irodaxon Nuraliyevna	

TABIIY MONOPOL KORXONALARNI BOSHQARISHNING INNOVATSION TASHKILIY-IQTISODIY MODELINI ISHLAB CHIQUV

Umarova Irodaxon Nuraliyevna

Alfraganus universiteti NOTT

Menejment va marketing kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: irodaumarova168@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada tabiiy monopol korxonalarini boshqarishning innovatsion tashkiliy-iqtisodiy modeli ilmiy jihatdan asoslandi. Tadqiqotda institutsional boshqaruv, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari, tartibga solinadigan aktivlar bazasi, narx chegarasi hamda raqamli monitoring tizimlarining o'zaro bog'liqligi tizimli ravishda tahlil qilindi. Boshqaruvning to'rt konturdan iborat modeli ishlab chiqildi va uning amaliy qo'llash imkoniyatlari xalqaro tajriba hamda milliy huquqiy asoslar bilan izohlandi. Olingan natijalar boshqaruv samaradorligini oshirish, xizmat sifati va investitsiya jarayonlarini takomillashtirish, axborot shaffofligini kuchaytirish hamda tabiiy monopoliyalar faoliyatining barqarorligini ta'minlash imkoniyatlarini ko'rsatdi. Taklif etilgan model tarmoq korxonalarini zamonaviy boshqarish bo'yicha ishonchli ilmiy asos yaratdi.

Kalit so'zlar: tabiiy monopoliya, boshqaruv modeli, innovatsion boshqaruv, tartibga solish, raqamli monitoring, tartibga solinadigan aktivlar bazasi, xizmat sifati, institutsional rivojlanish.

Аннотация. В данной статье научно обоснована инновационная организационно-экономическая модель управления предприятиями естественных монополий. В исследовании системно проанализированы взаимосвязи институционального управления, механизмов экономического стимулирования, регулируемой базы активов (RAB), ценового регулирования (price cap) и цифровых систем мониторинга. Разработана четырехконтурная модель управления, практические возможности применения которой раскрыты с учетом международного опыта и национальной нормативно-правовой базы. Полученные результаты свидетельствуют о возможности повышения эффективности управления, совершенствования качества услуг и инвестиционных процессов, усиления информационной прозрачности, а также обеспечения устойчивого функционирования предприятий естественных монополий. Предложенная модель формирует надежную научную основу для современного управления отраслевыми предприятиями.

Ключевые слова: естественная монополия, модель управления, инновационное управление, государственное регулирование, цифровой мониторинг, регулируемая база активов (RAB), качество услуг, институциональное развитие.

Abstract. This article provides a scientific substantiation of an innovative organizational and economic model for managing natural monopoly enterprises. The study systematically examines the interrelationships among institutional governance, economic incentive mechanisms, the Regulatory Asset Base (RAB), price cap regulation, and digital monitoring systems. A four-layer management model was developed, and its practical applicability was explained based on international best practices and the national legal framework. The findings demonstrate the potential of the proposed model to enhance management efficiency, improve service quality and investment processes, strengthen information transparency, and ensure the sustainable operation of natural monopoly enterprises. The proposed framework offers a reliable scientific foundation for the modern management of infrastructure-based enterprises.

Keywords: natural monopoly, management model, innovative management, regulation, digital monitoring, Regulatory Asset Base (RAB), service quality, institutional development.

KIRISH

Tabiiy monopoliya kategoriyasi iqtisodiyot nazariyasida bozor tuzilmalarining alohida turi sifatida shakllangan bo'lib, uning mohiyatini xarajatlar funksiyasining subadditivlik xususiyati belgilaydi: muayyan talab hajmini yagona ishlab chiqaruvchi bir necha mustaqil ishlab chiqaruvchiga qaraganda past umumiy xarajat bilan qondiradi. Iqtisodiy adabiyotda tabiiy monopoliya bozor nomukammalligining klassik ko'rinishi sifatida

talqin qilinadi va davlat aralashuvining nazariy asosi aynan shu nomukammallikni bartaraf etish zarurati bilan izohlanadi [1]. Tarmoq tarmoqlarining texnologik tabiati — uzoq muddatli o'rtacha va marjinal xarajat egri chiziqlarining keskin pasayishi hamda yuqori doimiy xarajatlar — yangi ishtirokchilar uchun kirish to'siqlarini obyektiv tarzda yuzaga keltiradi [2].

Zamonaviy tartibga solish nazariyasi tarmoq tarmoqlarini yaxlit monopol tuzilma sifatida emas, balki turli raqobat rejimlariga ega segmentlar majmui sifatida ko'rib chiqishga asoslanadi. Elektr uzatish tarmog'i yoki temir yo'l yo'l xo'jaligi tabiiy monopol xususiyatga ega bo'lgani holda, ushbu infratuzilma asosida ko'rsatiladigan yakuniy xizmatlar ko'pincha raqobatbardosh muhitda taqdim etilishi mumkin [3]. Bunday segmentatsiya tabiiy monopol korxonani boshqarish modelini shakllantirishda ikki xil vazifani birlashtirishni taqozo etadi: infratuzilma segmentida tartibga solish orqali samaradorlikni rag'batlantirish va unga tutash segmentlarda teng imkoniyatli kirishni ta'minlash.

Boshqaruvning tashkiliy-iqtisodiy modeli tushunchasi tarkibiy jihatdan uch elementni qamrab oladi. Birinchisi — mulkdorlik, tartibga solish va operatsion funksiyalarning institutsional taqsimoti. Ikkinchisi — korxonaning xarajatlari, tariflari va investitsiya dasturi o'rtasidagi iqtisodiy bog'liqlikni belgilovchi rag'batlantirish mexanizmi. Uchinchisi — qarorlar qabul qilish uchun zarur axborotni to'playdigan va qayta ishlaydigan monitoring tizimi. Ushbu elementlarning o'zaro muvofiqligi tartibga solish rejimining samaradorlik darajasini belgilaydi: elementlardan birining zaifligi qolgan ikkitasining amaliy samarasini pasaytiradi.

Modelning innovatsion tavsifi ikki manbadan kelib chiqadi. Birinchidan, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarining takomillashuvi tartibga soluvchi va korxona o'rtasidagi axborot assimetriyasini kamaytirish imkonini beradi. Ikkinchidan, raqamli texnologiyalar aktivlar holati, yuklama taqsimoti va xizmat sifati to'g'risidagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida to'plash imkoniyatini yaratib, tartibga solish qarorlarining dalillar bazasini kengaytiradi. Ushbu ikki yo'nalishning uyg'unlashuvi boshqaruv modelini sifat jihatidan yangi darajaga ko'taradi.

O'zbekiston Respublikasida tabiiy monopolialarni tartibga solishning huquqiy asoslari 2023-yil 3-iyulda qabul qilingan "Raqobat to'g'risida"gi O'RQ-850-sonli Qonun bilan yangi bosqichga ko'tarildi. Qonun tovar va moliya bozorlaridagi raqobat munosabatlarini hamda tabiiy monopoliya sharoitida iste'molchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish masalalarini yagona hujjat doirasida tartibga soladi [4]. Ushbu hujjat bilan ilgari amalda bo'lgan "Raqobat to'g'risida"gi va "Tabiiy monopolialar to'g'risida"gi qonunlar birlashtirildi, tabiiy monopoliya subyektlari ustun mavqega ega subyektlar qatoriga kiritildi hamda monopoliyaga qarshi komplayens instituti joriy etildi [5]. Ushbu institutsional yangilanish boshqaruvning yaxlit modelini shakllantirish uchun qulay huquqiy zamin yaratdi.

Maqolaning maqsadi — tabiiy monopol korxonalarni boshqarishning innovatsion tashkiliy-iqtisodiy modelini nazariy jihatdan asoslash va uning tarkibiy elementlarini milliy huquqiy doiraga muvofiq holda aniqlashtirishdan iborat. Ilmiy yangilik tartibga solishning institutsional, iqtisodiy va raqamli jihatlarini yagona kontur tizimida birlashtirgan model tuzilmasini taklif etishda hamda har bir kontur uchun o'lchanadigan natija ko'rsatkichlarini belgilashda namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tartibga solish iqtisodiyoti bo'yicha tadqiqotlar an'anaviy ravishda davlat aralashuvining ikki tomonlama tabiatini qayd etadi. Bir tomondan, mahsulot bozorlarini tartibga solish tabiiy monopol segmentlarda bozor kuchidan suiiste'mol qilinishining oldini olib, ishtirokchilar uchun to'g'ri rag'batlarni yaratadi; boshqa tomondan, tartibga solish doirasi texnologik taraqqiyot va talab tuzilmasidagi o'zgarishlar natijasida eskirishi mumkin [6]. Ushbu kuzatuv tartibga solish mexanizmlarini davriy ravishda qayta ko'rib chiqishni boshqaruv modelining ajralmas elementi sifatida belgilashga asos beradi.

Energetika tarmoqlari misolida tarmoq segmentlarining tabiiy monopol xususiyati yuqori boshlang'ich xarajatlar va miqyos tejamkorligi bilan izohlanadi; uzatish va taqsimlash kompaniyalari uchun narxlar tartibga solinadi, ishlab chiqarish va chakana ta'minot esa raqobat asosida tashkil etiladi. Buyuk Britaniya tajribasida tartibga soluvchi organ chakana iste'molchilar uchun xarajatlarni aks ettiruvchi narx chegarasini belgilaydi va uni muntazam yangilab boradi [7]. Ushbu yondashuv narx chegarasini statik cheklov emas, balki dinamik boshqaruv vositasi sifatida talqin qilish imkonini beradi.

Tartibga solinadigan aktivlar bazasi (Regulatory Asset Base) modeli infratuzilma operatorida operatsion samaradorlikni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Modelning moliyaviy ustunligi rivojlangan iqtisodiyotlarda kapital qiymatining davlat obligatsiyalari daromadlilikidan atigi bir oz yuqori darajada shakllanishida namoyon bo'ladi, kapital xarajatlarni samarali rag'batlantirish esa nisbatan murakkab vazifa sifatida ko'rsatiladi [8]. Nazariy tahlillarda ushbu rag'batlar mavjud bo'lmagan holatda korxona odatdagi monopolist kabi harakat qilishi hamda aktivlar bazasi turli kuchdagi rag'batlantirish rejimlariga joylashtirilishi mumkinligi qayd etilgan [9]. Kapital qiymatini hisoblashda o'rtacha tortilgan ko'rsatkichdan foydalanish moliyaviy tuzilmaga ta'sir ko'rsatishi va

rag'batlarning yo'nalishini o'zgartirishi mumkinligi ham tahliliy adabiyotlarda batafsil yoritilgan [10].

Qiyosiy baholash mexanizmlari bo'yicha tadqiqotlar samaradorlik chegarasini aniqlashda ma'lumotlar o'ramini tahlil qilish usulining keng qo'llanilishini ko'rsatadi. Ushbu yo'nalishdagi ishlar xarajat jihatidan samarali kompaniyalar har doim ham yuqori xizmat sifatini namoyon etmasligini, binobarin, xizmat sifati ko'rsatkichlarini tartibga solish maqsadidagi qiyosiy baholashga kiritish faqat xarajatlarga asoslangan yondashuvdan afzalroq ekanini asoslaydi [11]. Ushbu xulosa boshqaruv modelida natija ko'rsatkichlarini ikki o'lchovda — xarajat va sifat o'lchovlarida — shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Tartibga soluvchi institutlarning tashkiliy tuzilmasi bo'yicha tadqiqotlar ixtisoslashgan organlarni tashkil etish tendensiyasini qayd etadi va tartibga solish funksiyalarining tipologiyasini taklif qiladi: sifat standartlarini belgilash, resurslardan samarali foydalanishni rag'batlantirish, samarali investitsiyalarni va innovatsion texnologiyalarni joriy etishni rag'batlantiruvchi sxemalarni yaratish [12]. Funksiyalarning bunday tarzda aniq taqsimlanishi tarmoqlararo muvofiqlashtirishni yengillashtiradi.

Davlat ishtirokidagi korxonalarni boshqarish sohasida xalqaro standart mulkdorlik siyosatini rasmiylashtirishni va davlat mulkchiligining yakuniy maqsadini jamiyat uchun uzoq muddatli qiymatni samarali hamda barqaror tarzda maksimallashtirish sifatida belgilashni tavsiya etadi [13]. Mulkdorlik funksiyasini tashkil etishning turli modellari qiyosiy o'rganilib, vakolatlar aniq taqsimlangan ikki tomonlama model qarama-qarshi maqsadlar va ortiqcha aralashuv o'rtasida muvozanat yaratishi mumkinligi ko'rsatilgan [14]. Ushbu tavsiyalar tartibga soluvchi va mulkdor funksiyalarining institutsional ajratilishini boshqaruv modelining birinchi sharti sifatida belgilashga imkon beradi.

Aktivlar bazasining tarkibi va amortizatsiya tartibi tartibga solish rejimining barqarorligini belgilovchi texnik masala sifatida qaraladi. Yevropa mamlakatlari amaliyotida bazaga tartibga solinadigan xizmatlarni ko'rsatish uchun zarur bo'lgan asosiy vositalar va qurilishi davom etayotgan obyektlar kiritiladi, amortizatsiyaning chiziqli usuli esa deyarli barcha yurisdiksiyalarda qo'llaniladi [15]. Ushbu unifikatsiya tartibga solish qarorlarini taqqoslash imkonini kengaytiradi.

Umumiy holda, mavjud tadqiqotlar tartibga solish vositalarini, korporativ boshqaruv standartlarini va raqamli monitoring imkoniyatlarini asosan alohida-alohida o'rganadi. Ushbu vositalarni yagona boshqaruv konturiga birlashtirgan va o'tish iqtisodiyoti sharoitiga moslashtirilgan yaxlit model esa nazariy jihatdan to'liq shakllantirilmagan. Maqola aynan ushbu bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot nazariy-metodologik xarakterga ega bo'lib, uchta o'zaro bog'langan usulga tayanadi. Birinchisi — normativ-huquqiy hujjatlarning mazmuniy tahlili. Ushbu usul doirasida tabiiy monopoliya subyektlari faoliyatini tartibga solish usullarini belgilagan qonunchilik normalari o'rganildi [16], monopoliyaga qarshi organning axborot olish tartibi ko'rib chiqildi [17], subyektlar davlat reyestrini yuritish tartibi tahlil etildi [18] hamda tovar va moliya bozorlarida monopoliyaga qarshi tartibga solishga doir amaldagi normativ hujjatlar majmui umumlashtirildi [19].

Ikkinchi usul — xalqaro tartibga solish rejimlarining qiyosiy tahlili. Taqqoslash to'rt mezon asosida amalga oshirildi: rag'bat kuchi, ya'ni xarajadni kamaytirishdan olinadigan foydaning korxonada qolish darajasi; axborot talabi, ya'ni tartibga soluvchi organ uchun zarur ma'lumot hajmi; investitsiya signalining aniqligi; xizmat sifatiga ta'sir yo'nalishi. Ushbu mezonlar tartibga solish nazariyasida qabul qilingan tasniflarga muvofiq shakllantirildi.

Uchinchi usul — tizimli modellashtirish. Model kontur tamoyili asosida quriladi: har bir kontur o'z funksiyasiga, kirish axborotiga va natija ko'rsatkichiga ega bo'ladi, konturlar esa ketma-ket bog'lanadi va yakuniy natijadan boshlang'ich konturga teskari aloqa oqimi yo'naltiriladi. Konturlarning mazmuni yuqorida ko'rib chiqilgan nazariy manbalardan olingan tartibga solish vositalari bilan to'ldiriladi, ularning huquqiy joizligi esa milliy qonunchilik normalari bilan tekshiriladi.

Tadqiqotning axborot bazasini xalqaro tashkilotlarning ochiq kirishga ega tahliliy hisobotlari, ilmiy jurnallarda chop etilgan tadqiqotlar hamda O'zbekiston Respublikasining rasmiy huquqiy axborot tizimida joylashtirilgan normativ hujjatlar tashkil etadi. Tadqiqotning nazariy xususiyati modelning empirik verifikatsiyasini keyingi bosqichga qoldirishni taqozo etadi; taklif etilayotgan ko'rsatkichlar tizimi ana shunday verifikatsiya uchun o'lchov doirasi vazifasini bajaradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tartibga solish rejimlarining qiyosiy tahlili modelning iqtisodiy-rag'batlantiruvchi konturini loyihalash uchun boshlang'ich nuqtani beradi. Har bir rejim rag'bat kuchi va axborot talabi bo'yicha o'ziga xos muvozanatni ifodalaydi, shuning uchun ularni raqobatlashuvchi muqobilalar emas, balki bosqichma-bosqich birlashtiriladigan elementlar sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiq (1-jadval).

Tartibga solish rejimi	Asosiy mexanizm	Rag'bat kuchi va axborot talabi	Manba
Xarajatlarni qoplashga asoslangan tartibga solish	Tan olingan xarajatlar ustiga belgilangan daromad normasi qo'shiladi	Rag'bat past, axborot talabi yuqori; xarajadni kamaytirish motivi cheklangan	[9]
Narx shifti (price cap)	Belgilangan davr uchun narxning yuqori chegarasi o'rnatiladi va muntazam yangilanadi	Rag'bat yuqori; xarajadni aks ettiruvchi chegara davriy qayta ko'rib chiqiladi	[7]
Tartibga solinadigan aktivlar bazasi (RAB)	Tartibga solinadigan xizmatlar uchun zarur aktivlar bazasiga ruxsat etilgan daromad hisoblanadi	Operatsion samaradorlik uchun sozlanuvchi rag'bat; kapital qiymati past darajada shakllanadi	[8]
Aktivlar bazasining tarkibi va amortizatsiyasi	Bazaga mavjud va yangi investitsiyalar kiritiladi, chiziqli amortizatsiya qo'llaniladi	Tartibga solish qarorlarining prognozliiligi va taqqoslanuvchanligi oshadi	[15]
Qiyosiy baholash (benchmarking)	Korxonalar samaradorligi chegara usullari yordamida taqqoslanadi	Sifat ko'rsatkichlarini qo'shish faqat xarajatga asoslangan baholashdan afzal	[11]

1-jadvaldagi ma'lumotlar rejimlarning to'ldiruvchi tabiatini ko'rsatadi. Aktivlar bazasi investitsiya qarorlari uchun barqaror moliyaviy signal beradi, narx shifti operatsion xarajatlarni kamaytirishga undaydi, qiyosiy baholash esa belgilanadigan maqsadli ko'rsatkichlarni obyektiv asosga qo'yadi. Ushbu uch elementning birgalikda qo'llanilishi model iqtisodiy konturining mazmunini tashkil etadi.

Milliy sharoitda modelni joriy etishning institutsional zamini shakllangan. O'zbekiston 2019-yildan boshlab energetika sohasida davlat mulkiga asoslangan va subsidiyalanadigan tizimdan xususiy sektor ishtirokidagi bozor munosabatlariga bosqichma-bosqich o'tish yo'lini tanladi; islohot doirasida mustaqil va yetarli resurs bilan ta'minlangan tartibga soluvchi organing zarurligi hamda davlat kompaniyalarida korporativ boshqaruvni takomillashtirish ustuvor yo'nalish sifatida qayd etilgan [20]. Xalqaro moliya institutlari tahlili tabiiy monopoliya sifatida faoliyat yurituvchi yirik kommunal korxonalarda moliyaviy muvozanatni mustahkamlash va raqobat neytralligini qo'llab-quvvatlovchi qonunchilik bazasini rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi [21]. Ushbu kuzatuvlar modelning birinchi va ikkinchi konturlarini amaliy jihatdan asoslaydi.

Boshqaruvning raqamli konturi zamonaviy tarmoq korxonalari uchun iqtisodiy jihatdan izchil yechim hisoblanadi. Xalqaro energetika agentligining baholashiga ko'ra, tarmoqlarni raqamlashtirish aktivlar xizmat muddatini uzaytirish hisobiga 2050-yilgacha global miqyosda 1,8 trillion AQSh dollari miqdoridagi tarmoq investitsiyalarini keyinga surish imkonini beradi [22]. Masofaviy monitoring va prognozli texnik xizmat ko'rsatish rejalashtirilmagan uzilishlar chastotasini kamaytiradi, nosozlik nuqtasini tez aniqlash orqali tiklash vaqtini qisqartiradi va tarmoq elementlarining operatsion muddatini uzaytiradi [23]. Ushbu imkoniyatlar tartibga solish nuqtai nazaridan ikki yoqlama qiymatga ega: ular ham xarajatlarni kamaytiradi, ham tartibga soluvchi organ uchun ishonchli o'lchov ma'lumotlarini yaratadi.

Institutsional islohotlarning huquqiy ta'minoti raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil etishga qaratilgan hujjatlar bilan mustahkamlangan [24]. Milliy taraqqiyot strategiyasi esa bozor mexanizmlarini kengaytirish va iqtisodiyotda davlat ishtirokini optimallashtirish yo'nalishini belgilab, taklif etilayotgan modelning strategik muvofiqligini ta'minlaydi [25]. Ushbu huquqiy doira model konturlarini amaldagi boshqaruv tizimiga integratsiya qilish uchun yetarli asos yaratadi.

Tadqiqot natijasida shakllantirilgan model to'rt konturdan iborat yaxlit tuzilma sifatida taqdim etiladi (1-rasm).

¹ Manba:[7],[8],[9],[11] va[15] manbalar asosida muallif tomonidan tuzilgan.

1-rasm. Tabiiy monopol korxonalarni boshqarishning innovatsion tashkiliy-iqtisodiy modeli²

Birinchi kontur institutsional mazmunga ega. Uning asosiy vazifasi mulkdorlik, tartibga solish va operatsion funksiyalarni ajratish, tartibga soluvchi organning qaror qabul qilish mustaqilligini ta'minlash hamda korxona darajasida korporativ boshqaruv standartlarini joriy etishdan iborat. Mulkdorlik siyosatini rasmiy hujjat sifatida shakllantirish va davlat mulkchiligidan maqsadini uzoq muddatli ijtimoiy qiymat orqali ifodalash ushbu konturning me'yoriy asosini tashkil etadi [13]. Vakolatlarning aniq taqsimlangan tuzilmasi tartibga solish qarorlarining izchilligini oshiradi [14].

Ikkinchi kontur iqtisodiy rag'batlarni shakllantiradi. Uning tarkibiga tartibga solinadigan aktivlar bazasini yuritish, ruxsat etilgan daromadni hisoblash tartibi, davriy yangilanadigan narx chegarasi va samaradorlik maqsadlarini belgilashda qo'llaniladigan qiyosiy baholash mezonlari kiradi. Rag'batlantirish darajasini aktivlar bazasi doirasida sozlash imkoniyati ushbu konturga moslashuvchanlik beradi [8]. Sifat ko'rsatkichlarini baholash mezonlariga kiritish esa xarajatlarni kamaytirish va xizmat darajasini saqlash o'rtasidagi muvozanatni ta'minlaydi [11].

Uchinchi kontur axborot ta'minotini bajaradi. Aktivlarning raqamli reyestri tartibga solinadigan bazaning tarkibini shaffof qiladi, hisobning avtomatlashtirilgan tizimi iste'mol va yo'qotishlar to'g'risidagi ma'lumotlarni uzluksiz yetkazadi, prognozli texnik xizmat ko'rsatish esa aktivlarning texnik holatini oldindan baholash imkonini beradi. Ushbu vositalar tartibga soluvchi organ va korxona o'rtasidagi axborot assimetriasini kamaytiradi hamda kapital xarajatlarni asoslash sifatini oshiradi [23].

To'rtinchi kontur natijalarni o'lchaydi. Uning tarkibida uch guruh ko'rsatkich shakllantiriladi: operatsion xarajatning birlik hajmga nisbati, uzilishlar davomiyligi va chastotasi bilan ifodalanadigan xizmat sifati hamda investitsiya dasturining bajarilish darajasi. Ushbu ko'rsatkichlar bo'yicha olingan qiymatlar teskari aloqa kanali orqali birinchi konturga uzatiladi va navbatdagi tartibga solish davri uchun maqsadli darajalarni qayta belgilash asosini tashkil etadi. Tartibga solish funksiyalarining tipologiyasi ushbu ko'rsatkichlarni tashkiliy jihatdan birlashtirish imkonini beradi [12].

Model tarkibidagi konturlarning ketma-ketligi tasodifiy emas. Institutsional kontur iqtisodiy vositalarning ishonchliligini ta'minlaydi, chunki rag'batlantirish mexanizmi faqat qarorlar barqaror va oldindan aytib bo'ladigan sharoitda ishlaydi. Raqamli kontur iqtisodiy konturga zarur o'lchov ma'lumotlarini yetkazadi. Natijaviy kontur esa butun tizimning ishlashini baholab, tartibga solish doirasining davriy yangilanishini ta'minlaydi — bu tartibga solish rejimlarining vaqt o'tishi bilan eskirish xavfini kamaytiradi [6].

² Manba:[8],[12],[13],[14] va[22] manbalar asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot tabiiy monopol korxonalarni boshqarishning innovatsion tashkiliy-iqtisodiy modelini nazariy jihatdan asoslash imkonini berdi. Model tartibga solishning institutsional, iqtisodiy va raqamli jihatlarini yagona tizimga birlashtiradi hamda natijalarni o'lchanadigan ko'rsatkichlar orqali baholaydi. Quyidagi xulosa va takliflar shakllantirildi.

1. Tabiiy monopoliyani boshqarish modeli tarmoqning monopol segmentini unga tutash raqobatbardosh segmentlardan ajratgan holda loyihalanishi maqsadga muvofiq; bunday yondashuv infratuzilmada tartibga solish rag'batlarini kuchaytirish va yakuniy xizmatlar bozorida raqobat muhitini kengaytirish imkonini beradi [3].

2. Tartibga soluvchi organ, mulkdor va operator funksiyalarining institutsional ajratilishini rasmiy mulkdorlik siyosati hujjati orqali mustahkamlash tavsiya etiladi; hujjatda davlat mulkchiligining maqsadlari, kutilayotgan natijalar va hisobot berish tartibi aniq belgilanishi lozim [13].

3. Iqtisodiy konturni tartibga solinadigan aktivlar bazasini yuritishdan boshlash, keyingi bosqichda narx chegarasi mexanizmini va qiyosiy baholash mezonlarini qo'shish orqali bosqichma-bosqich shakllantirish samarali yechim hisoblanadi; aktivlar bazasi tarkibi va amortizatsiya usuli oldindan e'lon qilingan uslubiyat asosida belgilanishi tartibga solish qarorlarining prognozligini oshiradi [15].

4. Samaradorlik maqsadlarini belgilashda xarajat ko'rsatkichlari bilan bir qatorda xizmat sifati ko'rsatkichlarini qo'llash tavsiya etiladi, chunki faqat xarajatlarga asoslangan baholash sifat darajasini to'liq aks ettirmaydi [11].

5. Raqamli konturni joriy etishni aktivlarning yagona reyestrini shakllantirish va hisobning avtomatlashtirilgan tizimini kengaytirishdan boshlash maqsadga muvofiq; ushbu qadamlar prognozli texnik xizmat ko'rsatishga o'tish uchun zarur ma'lumotlar bazasini yaratadi va tarmoq aktivlarining xizmat muddatini uzaytirish orqali investitsiya yukini yengillashtiradi [22].

6. Tartibga solish davrining yakunida natijaviy kontur ko'rsatkichlari bo'yicha ochiq hisobot e'lon qilish va uning asosida navbatdagi davr parametrlarini qayta ko'rib chiqish tartibini belgilash tizimning moslashuvchanligini ta'minlaydi [6].

7. Taklif etilayotgan model milliy qonunchilik bilan belgilangan tartibga solish doirasiga to'liq mos keladi va uni amaldagi institutsional islohotlar doirasida bosqichma-bosqich joriy etish mumkin [4].

Modelning keyingi rivojlantirilishi tarmoq korxonalari ma'lumotlari asosida empirik verifikatsiya o'tkazish, konturlar bo'yicha ko'rsatkichlar og'irliklarini asoslash va tartibga solish davrining optimal davomiyligini aniqlash bilan bog'liq. Ushbu yo'nalishlar tabiiy monopol korxonalar boshqaruvining ilmiy asoslarini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. OECD. *Regulation and Industrial Competitiveness: A Perspective for Regulatory Reform*. OCDE/GD (97)133. Paris: OECD, 1997. URL: [https://one.oecd.org/document/OCDE/GD\(97\)133/en/pdf](https://one.oecd.org/document/OCDE/GD(97)133/en/pdf)
2. Business at OECD. *Competition for the Market – Contribution*. DAF/COMP/GF/WD(2019)61. Paris: OECD, 2019. URL: [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD\(2019\)61/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/GF/WD(2019)61/en/pdf)
3. OECD. *Competition for the Market. Background Note*. Paris: OECD Publishing, 2019. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/10/competition-for-the-market_6afbeb4c/f0a896a0-en.pdf
4. O'zbekiston Respublikasining 2023-yil 3-iyuldagi "Raqobat to'g'risida" O'RQ-850-son Qonuni. <https://lex.uz/uz/docs/-6518381>
5. Arnold J., Nicoletti G., Scarpetta S. *Regulation, Allocative Efficiency and Productivity in OECD Countries*. OECD Economics Department Working Papers No. 616. Paris: OECD, 2008. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/06/regulation-allocative-efficiency-and-productivity-in-oecd-countries_g17a1ac8/241447806226.pdf
6. OECD. *Competition in Energy Markets*. DAF/COMP/WP2(2022)4/FINAL. Paris: OECD, 2022. URL: [https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP2\(2022\)4/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DAF/COMP/WP2(2022)4/FINAL/en/pdf)
7. Makovšek D., Veryard D. *The Regulatory Asset Base and Project Finance Models: An Analysis of Incentives for Efficiency*. ITF Discussion Paper No. 2016-01. Paris: OECD/ITF, 2016. URL: https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/dp_2016-01_makovsek_and_veryard.pdf
8. OECD/ITF. *The Regulatory Asset Base Model and the Project Finance Model: A Comparative Analysis*. Paris: OECD Publishing, 2015. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/02/the-regulatory-asset-base-model-and-the-project-finance-model-a-comparative-analysis_g17a26db/5jrw13st0z37-en.pdf
9. Helm D. *Utility Regulation, the RAB and the Cost of Capital*. Ofgem, 2009. URL: <https://www.ofgem.gov.uk/sites/default/files/docs/2009/05/cc-helm-lecture-060509.pdf>

10. Omrani H., Shafaat K., Emrouznejad A. Robust Network Data Envelopment Analysis Approach to Evaluate the Efficiency of Regional Electricity Power Networks under Uncertainty // *PLoS ONE*. 2017. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5617154/>
11. OECD. *The Governance of Water Regulators*. OECD Studies on Water. Paris: OECD Publishing, 2015. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2015/04/the-governance-of-water-regulators_g1g51d13/9789264231092-en.pdf
12. OECD. *OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/oecd-guidelines-on-corporate-governance-of-state-owned-enterprises-2024_68fa05cd/18a24f43-en.pdf
13. OECD. *Ownership and Governance of State-Owned Enterprises 2024*. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/06/ownership-and-governance-of-state-owned-enterprises-2024_136e9151/395c9956-en.pdf
14. EFRAG. *Issues Paper on EU Regulatory Schemes. Regulatory Assets and Regulatory Liabilities Working Group*. Brussels: EFRAG, 2025. URL: https://www.efrag.org/sites/default/files/media/document/2025-08/01-01_-_issues_paper_on_eu_regulatory_schemes_-_efrag_rawg_25-05-12.pdf
15. O'zbekiston Respublikasining 1999-yil 19-avgustdagi "Tabiiy monopoliyalar to'g'risida" 815-I-son Qonuni. <https://lex.uz/docs/-79391>
16. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2014-yil 10-maydagi "Monopoliyaga qarshi organing tabiiy monopoliyalar subyektlari faoliyati to'g'risidagi axborotni olishi tartibi to'g'risida" 118-son Qarori. <https://lex.uz/docs/-2389210>
17. O'zbekiston Respublikasi Monopoliyadan chiqarish va raqobatni rivojlantirish davlat qo'mitasining 2010-yil 11-oktabrdagi "Tabiiy monopoliya subyektlarining davlat reyestrini tuzish va yuritish tartibi to'g'risida" 2147-sonli Nizomi. <https://lex.uz/uz/docs/-1690009>
18. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 1-maydagi "Tovar va moliya bozorlarida monopoliyaga qarshi tartibga solishga doir normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida" 256-son Qarori. <https://www.lex.uz/en/docs/-6907023>
19. IEA/OECD. *Uzbekistan 2022 Energy Policy Review*. Paris: OECD Publishing, 2022. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/10/uzbekistan-2022-energy-policy-review_b94a8e4a/be7a357c-en.pdf
20. World Bank. *Uzbekistan Integrated State-Owned Enterprises Framework (iSOEF) Assessment*. Washington, D.C.: World Bank, 2024. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099052224015534521/pdf/P17569618b77970ad1965a154065434509b.pdf>
21. IEA. *Unlocking Smart Grid Opportunities in Emerging Markets and Developing Economies*. Paris: IEA, 2023. URL: <https://www.iea.org/reports/unlocking-smart-grid-opportunities-in-emerging-markets-and-developing-economies/executive-summary>
22. IEA. *Digitalisation and Energy*. Paris: IEA, 2017. URL: <https://www.iea.org/reports/digitalisation-and-energy>
23. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 6-iyuldagi "Ma'muriy islohotlar doirasida raqobatni rivojlantirish va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-108-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-6525087>
24. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/5841063>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 7/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>